

Бранко Раноcheвић

НА МАМАЈЕВОМ КУРГАНУ ТИШИНА

*Овде су ратници сачували истину
Овде су беду света одагнали
Истину су нам до звезда дали
И заувек у гробовима остали
Ја нећу дирати те ране
Ал знам од тог времена
С Мамајевог брда ми видимо
Најдаље светове*

Л. Кривошенко

Касно после подне сунчаног јунског дана, на предвечерњим таласима што их ствара ветар који дува из правца недалеке простране степе, једном легендом, Волгом око које су исплетене небројене друге легенде, све лепша једна од друге, брод којим пловимо, „Александар Пушкич“, примиче се свом данашњем циљу — још једној легенди, Мамајевом кургану, и Волгограду. Сви путници, и сва посада брода, сем оних којима то посао не допушта, на палубама су брода. Сви, с погледима упртим у истом правцу и смеру, у једну тачку боље рећи. У Мамајево брдо, на чијем се врху, кроз предвечерњу сумаглицу, оцртава на небу, статуа „Мајке отаџбине“. Скоро нико не говори ништа, једва ту и тамо, по које питање суседу, пригушеним гласом. Но, сви су узбуђени. Видљиво је то на свим лицима, препланулим на јунском врелом сунцу, током петодневне пловидбе Волгом, од Казања, ево до Волгограда. Узбуђен сам и ја, коме је ово други сусрет са овим херојским градом, али први из овог плавца, Волгом.

Најпре бродска сирена, а онда бродски оркестар, нарушавају општу тишину. Примичемо се Волгоградском пристаништу. Акорди поздрава јуначком граду, и сенима херо-

ја епопеје Стаљинграда. Сузе у очима свих присутних, у колико успевам да тамо завирим. Већина селућника, скоро сви, први су пут у овом граду јунаштва, и неумрле славе. Пристаје наш брод, уз десну обалу Волге, ону обалу што је увек, на целом овом путу, уздигнута, брежуљкаста, па и брдовита, за разлику од њене леве обале, која то није. На тој десној, уздигнутој обали, је Волгоград, дуг, некако припијен уз реку, као дете уз мајку. Целих 70 км дуг, и дубок, како где, од 6 до 15 км. На броду ћемо преноћити, као и претходних пет ноћи, али вечерас овде, на овом светом месту, на таласима Волге, испод Мамајевог кургана.

Одмах после ране вечере на броду, хитам у град. Сам, јер желим да буде тако, ни сам не знајући зашто. У ведрој звезданој вечери Волгограда лагано се спушта пријатна свежина, а посустали ветар доноси мирисе речне, са Волге.

Дуго ћу лутати парковима града, онима што се пружају уздуж реке, и недалеко од њеног корита. На дугим, веома дугим клупама, расутих густо уздуж алеја паркова, мноштво света, у групама, а ту и тамо, по који усамљеник, попут мене. Лако се успоставља присан контакт са овим људима, и разговор тада бујицама потече, неусиљено, скоро пријатељски. Доста је младог света, али и оних, што су у том добу били онда, када су очи целог човечанства биле упрте у њихов град, и његове браниоце, оне страшне 1942/43 године. Снажно, физички снажно, делују ови младићи и девојке. Оставља та снага, та физичка лепота, пријатне утиске на посматрача. И жељу, да се ступи у контакт са том снагом, и лепотом, да се бар измења која реч, бар пријатељски поздрав. Тако и бива, током ове дуге шетње, ове волгоградске вечери.

Али ја, имам неодрживу потребу да ступим у било какав контакт, с неким, с било ким од оних, које видим у овом парку, који ми по свом животном добу личе на оне што су били у цвету младости страшних дана Стаљинградске епопеје. Има таквих, појединачно, и у групама, седе по клупама парка, или се шетају. Прилазим једној групи жена зрелог доба, на једној клупи. Лако успостављамо разговор. Кажем им ко сам, да сам други пут у њиховом граду, да сам ратник из последњег светског рата, да сам поново дошао да се попнем на Мамајев курган, да поново видим Волгоград. И да сретнем, било кога ко је бранио овај град, у годинама рата против фашизма.

Испостави се онда, на моју срећу и велико задовољство, да су скоро све те жене, тачније њих три од пет присутних, биле у Стаљинграду за време чувене битке, учествујући на овај или онај начин у њеним бојевима, а да су преостале две биле борци Црвене Армије на другим фронтима. Дуго смо онда причали о тим страшним, али славним данима, данима прегалаштва и беспримерних људс-

ких подвига, они мени о онима у њиховом граду, и ја њима о нашој партизанској борби, о Сутјесци, о заједничким јуришима са црвеноармејцима на смедеревском друму и испод Авале. Разишли смо се касно, као пријатељи, и браћа по оружју, с заједничком жељом, и надом, да се страшна људска катаклизма из прошлости, не тако давне, она из наших младих дана, никада више неће поновити.

Упутио сам се онда улицом којом води трамвајска пруга, све тамо до оног млина, ојачаног бетонским стубовима како се не би срушио, и који је остављен у оном авењском стању, у које је млин доспео током Стаљинградске битке, како би будућим генерацијама својим изгледом казивао страшну прошлост. Ишао сам око млина, осветљеног у овој звезданој ноћи, како ни вечерима не би престао да прича. Поред млина, диже се ново бетонско, округло здање. Од касног, случајног пролазника сазнајем, да се то гради "панорама Стаљинградске битке", попут "Бординске панораме", у Москви.

Прећох после тога на другу страну улице, оне исте, којом је прелазео сержант Павлов, и његови другови, током 58 дана и ноћи, до оне куће, која је на свим ратним картама онога времена, била обележена као "кућа Павлова", и око које је пало више фашиста, него током Хитлеровог освајања Париза, у II светском рату. Остала је "кућа Павлова" незаузета, мада порушена. Садашњу кућу, на зграишту порушене и неосвојене, жене Стаљинграда су 1943. године, после Стаљинградске битке, за тачно 58 дана, и ноћи, подигле нову кућу, на слику бивше, и сада ту живе мирни, и обични станари. На зидовима "куће Павлова", мозаик, који прича о њеним храбрим „станарима“ на челу са сержантом Павловим, и њиховим друговима, с оне друге стране улице, из јединица генерала Родимцева, које су браниле ову танку нит Стаљинградске одбране, на самој десној обали матушке Волге. Сутрадан чух да је овде долазио недавно и лично бивши сержант Павлов, херој СССР-а, који сада живи у Москви. Често је, после рата навраћао овамо, кажу ми. Воли овај град, своју кућу, и њене житеље. И они воле, и безмерно поштују, њега.

После пола ноћи, вратих се, полако корачајући, преко Лењиновог трга, а онда кроз Алеју бранилаца Стаљинграда где гори вечна ватра, у њихову неумрлу славу. Застадох на тренутак и испред ГУМ-а, из чијег подрума је 31. јануара 1943. године, изашао поражени, од дан раније, фелдмаршал Паулус, на свој кратки пут, до предаје.

ВОЛГОГРАДСКО ЈУТРО

Сунчано и топло јутро. Ни једног јединог облачка на небу. Тек је 7 и тридесет, а у хладу је већ 21° С. Примирени таласи Волге умивају некако тихо, скоро нежно, јутарњим водама своју десну обалу, ону на којој се већ сасвим пробудио овај велики град, у чији обилазак идемо већ, скоро раном зором.

ПОВЕЉА
СРЂАН

Велики је ово град, и млад, млад у сваком погледу, иако има историју с почетком већ у XVI веку, када је подигнут његов прадеда, преко пута ушћа реке Царице у Волгу, да би се у следећем столећу, град развио на десној обали Волге. Све ово што видимо, обилазећи Волгоград, подигнуто је после II светског рата, тачније, за последњих 25 година, углавном. Јер, током Стаљинградске битке, до најдубљих темеља својих, град је био срушен. Све, буквално све, било је срушено. Све, сем његови људи. Стаљинграђани, од 1961. године. Волгограђани. Има их данас преко 900.000, и њихов град, херој, незадрживо расте, силно стреми будућности, која је Октобром почела, и у чијим данима, бурне 1918. била је ово тврђава Револуције, "Црвени Царицин", неосвојива њена тврђава, на путевима из центра Русије ка Доњим Поволжјем, и са Северним Кавказом. Силна знамења красе груди овога града: Црвена застава, Златна звезда хероја СССР-а. Орден Лењина. Две стотине дана и ноћи, без станке, беснили су бојеви на прилазима, и у самом граду, за време последњег Отаџбинског рата, против фашизма. Два милиона људи, по један са сваке стране, учествовало је у Стаљинградској кланици, беспримерној у (ранијој) историји. Стотине хиљада су пале у боју, с обадве стране. Стаљинградска кланица је фашисте стала 330000 погинулих, и заробљених. Ту је покопана VI. Паулусова армија, са свих својих 22 дивизије органског састава. И не само она. У епским бојевима, од јула 1942. до фебруара 1943. овде је добијен рат. У 9 часова смо у Алеји хероја, у центру града, пред вечном буктињом у славу палих, и свих бранилаца овог неосвојивог бедема. С ратном другарицом Милком, на челу југословенске групе од нас 120 на броју, колико нас има ту у колони, полажем наш венац на Спомен — костурницу ових бесмртника. Поносан сам. И тужан. Пролазим опет свим оним местима којима сам синоћ, сам, пролазио, на којима сам био и пре три године. Сећања, нове појединости из прошлости града, нова здања, никла током три минуле године. А онда, поред Волге, путем другим неких 6 км, одвезосмо се, лаганим ходом, до под падине Мамајева кургана.

НА МАМАЈЕВОМ БРДУ ТИШИНА

*На Мамајевом брду тишина
Иза Мамајевог брда тишина
На брду је сахањен рат
О мирну обалу тихо се разбија вал*

*И над свечаном тишином
Устала је мати и спутила главу
Нешто шапуће
Нада се да ће сина угедати*

*Зарасли су степском травом глуви ровови
Ко је погинуо неће подићи главу
Неће рећи: „Мама ја сам жив“*

*И вече у Волгограду нестаје
А старица не одлази
О обалу се разбија вал*

Мамајев курган, тако назван по татарском атамину Мамају, који је на том брду, негде тамо (још) давно, разапео био свој кочоперни атамански шатор (“курган” на татарском језику значи “брдо”), пространо је брдо, с врхом свега коју стотину метара изнад таласа Волге, у чијим се водама умива. К врху кургана, с ове, Волгине стране, не много стрмо се пењу широке степенице, уздуж којих је подигнут најмонументалнији, и најистинитији споменик јунаштву и војничкој слави, што га је до сада створио људски дух, и човекова рука, Меморијални ансамбл херојима Мамајева кургана. Скулптор овог величанственог споменика славе је Е. Вучетић, родом из Ростова на Дому, и даљим пореклом Црногорац, и сам учесник овдашње епопеје, а архитекти су: Белопољскиј. Демин и Лисов. Меморијал је изграђен у годинама од 1963. до 1967. Од тада је то светилиште бораца против фашизма, из целог света. Споменик о величини борбе, о херојизму, о животу и смрти, о љубави и мржњи. Сто тридесет дана и ноћи, трајала је битка на Мамајевом кургану, од укупно две стотине дана Стаљинградског судара. Текли су брдом потоци људске крви, и освајачке такођер. Првог пролећа после боја, на Кургану није изникнула трава. Жутеле су се падине брда, као и онда давно, када су кумови старог Царицина, овоме дали име, најпре Сарицин, од истоимене татарске речи, која значи “жути песак”. На сваком његовом квадратном метру површине, после боја је избројано по 500 до 1250 комада куршума или парчади распрслих бомби и топовских граната. Од подножја Кургана, ступам најпре у уводни део Меморијала, то је Алеја пирамидалних топола. Као да израста из земље, и реке Волге. На постаменту уклесане речи: “СТАЈАТИ ДО СМРТИ”. Текст је копија рукописа црвеноармејца, који је то својом војничком руком био исписао на једном камену Кургана. Читам даље: “ИЗА ВОЛГЕ НЕМА ЗА НАС ЗЕМЉЕ”. Даље, уз Курган, нижу се Стене — руине споменика. На зиду стене име легендарног снајперисте ЗАЈЦОВА, и његов камени лик, чија је винтовка смртно погодила преко 300 фашиста, и због којег је из Берлина био у Стаљинград упућен мајор Кбникс, снајперски немачки стручњак, да би после два дана снајперског „лова” са Зајцевом, био убијен, и онда мртав отпремљен назад и Трећи рајх. Узгред, Зајцов је и данас жив, са станом у Кијеву. На једној другој стени — руини, лик сержанта — везисте Матвеја ПУТИЛОВА, са два краја прекинуте телефонске жице, спојене у његовим мртвим устима,

ПОВЕРА
ОРТОВА

и преко чијих је стиснутих зуба у мртвим вилицама, успостављена веза и даље функционисала. Издахнуо је, тек када је тешко рањен допузао до места прекида везе, и када је на описани начин везу успоставио. До тог тренутка је знао да не сме издахнути. И није. Из дубине Стена — руина, одзвања глас легендарног ратног спикера Радио Москве, страшног ЛЕВИТИНА, с ратним извештајима, о току Стаљинградске и других битака пространог ратишта. Фашисти су све чинили да униште онај страшни глас, овог омрзнутог спикера, али узалуд. Он је, преко Радио Москве, објавио и почетак, и крај Стаљинградске битке, и Курске, и Берлинске, и славу Победи. Има ли неког од савременика, ко се не сећа тог громадног гласа спикера Левитина?!

СТИЖЕМ ВЕЋ НА ТРГ ХЕРОЈА. У средини базен с водом, у којој ће се вечно огледати лица бесмртника са околних зидина — руина. Ту ме сустиже Клавдија Акимовна, моја сапутница са пловидбе Волге, и сама учесник Отиџбинског рата, са сузама у још младим очима. Када виде сузе и у мојима, стеже ми руку, и тако настависмо. С лева, на зиду речи једног ратног дописника, који је и сам крварио на Мамајевом кургану, крвљу својом исписујући своје новинске извештаје:

“ЖЕЛЕЗНИ ВЕТАР ИМ ЈЕ УДАРАО У ЛИЦЕ, А ОНИ СУ УШЛИ НАПРЕД. И С НОВА ОСЕЋАЈ СМРТНОГ СТРАХА ОБУЗИМАО ЈЕ НЕПРИЈАТЕЉА. ЈЕСУ ЛИ ТО ЉУДИ ИШЛИ НА ЈУРИШ? ЈЕСУ ЛИ ОНИ СМРТНИ?!”

Ниже се шест скулптуралних композиција, десном страном Трга хероја, који причају о надчовечанским патњама, и прегнућима, бранилаца, о животном грчу из којег израстају нова прегнућа. Онда скулптура “Бол мајке”, са синовљевим телм мртвим у наручју. Матерински бол, у камену исклесан, с повијеном мајчином главом, до самих небеса се пропео. Као да је све живо, а не од камена! Онда, мало изнад, ПАНТЕОН, САЛА ТУГЕ, САЛА ВОЈНИЧКЕ СЛАВЕ, округло здање, небу отворено, с вечним пламенем у средини, и са 34 ратне заставе, у мазанку, дивизијске, с 7000 имена погинулих хероја, и празним пољима за упис имена ових које ће будућност отети забраву. Спиралним степеницама реке ходочасника одаје пошту херојима Стаљинграда. У колони, видим, лица свих раса Планете. Каже ми Акиновна, да је тако сваки дан, ево већ годинама. На кружном зиду уписане речи умрлих: „ДА, МИ СМО БИЛИ ОБИЧНИ СМРТНИЦИ, И МАЛО КО ЈЕ ОД НАС ОСТАО ЖИВ, НО МИ СМО САМО ИСПУЊАВАЛИ СВОЈ ПАТРИОТСКИ ДУГ ПРЕМА СВОЈОЈ МАЈЦИ — ДОМОВИНИ”. Како ПРЕМА СВОЈОЈ МАЈЦИ — ДОМОВИНИ”. Како скромне скромне речи хероја, достојне њихова имена! Из Сале туге, пут хероја води, вијугајући, уз Курган, према његовом врху. Успут, могиле палих хероја, с њиховим именима, генерали и пуковници, заједно са сержантима, и својим војницима. Овде се измешала њихова смрт, као што су им се слили потоци крви. На плочама имена хероја, и ја бележим само нека: генерал-мајор Аслан Ази Ахад Огли, капетан Миха-

ил Баранов, генерал-мајор Батјок, генерал-потпуковник Шумилов, генерал-мајор Гуртјев, гардијски генерал-мајор Виктор Жолудов, војник гардист Илја Капјунов, гардијски капетан Александар Кузнецов, лајтнант Алексеј Наумов, гардијски сержант Нурадин Ханпаша, везиста сержант Матвеј Путилов... И имена још хиљада знаних, и незнаних, која ће светлети блеском своје неуморне славе, све тамо до вечности, све дотле док на овом свету, јунаштво и слобода буду имали вредности.

На самом врху Мамајева кургана, циновска статуа МАЈКА — ОТАЏБИНА, висока 56 м, с мачем у руци дугим 29 м, укупне висине 86 м, и с другом руком којом позива сина, да му мач преда, и да га поносна пошаље у бој, за славу ОТАЏБИНЕ. Спустићу се потом у подножје Кургана, и ту сачекати ноћ. Другу Волгоградску ноћ остављајући старицу — мајку да и даље чека сина.